

Vznik a rozpad Česko-Slovenska

(8) Československá vláda ve lhůtě čtyř týdnů po podepsání této dohody propustí ze svých vojenských a policejních sil jakéhokoli sudetského Němce, který si to bude přát, a československá vláda ve stejné lhůtě propustí sudetoněmecké vězně, kteří si odpykávají trest za politické zločiny.

Mnichovská dohoda

Jaké bylo obsahové vyznění mnichovské dohody ve vztahu k Československu? Jaký byl vztah většiny sudetských Němců k Československu?

SSČ Co si představíte pod pojmem **všeobecná mobilizace**?

Občané ČSR při mobilizaci

Tlak na ČSR vrcholí

Tlak na Československo vyvrcholil v září roku 1938. 15. září 1938 přistoupil britský ministerský předseda Neville Chamberlain [nevil čembrlejn] v Berchtesgaden [berchtesgáden] na Hitlerův požadavek, aby ČSR vydala nacistickému Německu své pohraničí s více než 50% většinou německého obyvatelstva. Tento nárok předala britská a francouzská vláda čs. vládě jako **ultimátum** a ta ho 21. září 1938 přijala. V Praze i v dalších českých městech proběhly proti tomuto postupu mohutné demonstrace. Vláda podala demisi a prezident republiky jmenoval novou úřednickou vládu v čele s **generálem Janem Syrovým**.

Demonstrace na obranu republiky

Co je paradoxní na obálce tohoto dopisu?

SSČ Objasněte pojem **paradox**.

Zamyslete se nad chováním představitelů Francie a Británie v září 1938. Jak reagovali obyvatelé Československa na přijetí ultimativního požadavku? Která osobnost se postavila v době krize do čela úřednické vlády? Co od této osobnosti veřejnost čekala? Zopakujte si, co je to ultimátum.

Mnichov – zvoní, zvoní zrady zvon

Po vyhlášení všeobecné **mobilizace** Syrového vládou se očekávalo, že západní mocnosti podpoří ČSR. Představitelé Británie a Francie však přijali pozvánku na jednání s politiky Německa a Itálie do Mnichova. Československo nebylo na konferenci pozváno, i když se rozhodovalo o jeho osudu. V noci z 29. na 30. září 1938 podepsali zástupci Británie, Francie, Itálie a Německa mnichovskou dohodu. Českoslovenští představitelé nebyli k jednání připuštěni, byl jim pouze oznámen výsledek. Československu bylo nařízeno odstoupit Německu pohraniční oblasti.

Prezident Edvard Beneš **mnichovskou dohodu** přijal, protože republika by v případném konfliktu zůstala osamocena. Československá armáda se musela stáhnout z pohraničí, které obsadila armáda německá. Na obsazeném území začaly platit protižidovské rasové zákony a nastal hromadný útek českého a židovského obyvatelstva i německých antifašistů. Později musela ČSR vydat část svého území také Polsku a Maďarsku.

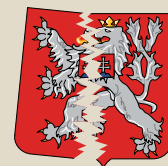

Účastníci mnichovské konference

Vypátrejte, kdo je podepsán pod mnichovskou dohodou.

Vyhledejte v jiných zdrojích jména účastníků mnichovské konference. **M 026A** Ve kterém státě leží Mnichov? Kdo podepsal mnichovskou dohodu za československou stranu? Jakou roli sehráli českoslovenští zástupci v Mnichově? **M 049B** Kterým státům musela ČSR postoupit svá území? **M 049B** Kterou část svého území ztratilo Slovensko? Vysvětlete, proč se v souvislosti s mnichovskou dohodou mluví o zradě. Kdo koho zradil?

Období druhé republiky a její politický systém

Útěk obyvatelstva z pohraničí

Období po mnichovské konferenci do zániku československého státu se nazývá **druhá republika**. Od republiky první se lišila nejen rozsahem, ale i poměry. Ztrátou pohraničí byl ochromen hospodářský život a znemožněna vojenská obrana ČSR.

Počátkem října roku 1938 odstoupil ze své funkce prezident Beneš, který pak odešel do emigrace do Británie. Novým prezidentem byl zvolen **Emil Hácha**. V listopadu byla vyhlášena autonomie Slovenska a Podkarpatské Rusi. Nový název státu zněl

Česko-Slovensko. Postupně byla likvidována demokracie. Došlo také k zostření cenzury. České politické strany první republiky nahradila dvojice stran – pravicová Strana národní jednoty jako strana vládnoucí a levicová Národní strana práce jako strana opoziční. V prosinci 1938 byl schválen zákon, který omezil pravomoci parlamentu.

Okupační vyhláška

Jaké důležité hospodářské oblasti jsme odstoupením pohraničí ztratili? K zodpovězení otázky využijte zeměpisný atlas. ⇒ 138 Najděte v jiných zdrojích, co se dělo s českými občany na odstoupených územích.

Cesta k zániku

V zahraniční politice republika vypověděla všechny spojenecké smlouvy a orientovala se na Německo. Ani nová zahraniční politika však nezastavila plány Adolfa Hitlera na její likvidaci. Osud tohoto neživotaschopného státního útvaru se naplnil na jaře roku 1939. Slovenští nacionalisté vedeni **Jozefem Tisem** vyhlásili pod německým nátlakem 14. března 1939 samostatný slovenský stát. O den později, **15. března 1939**, německá armáda obsadila zbytek republiky a 16. března byl

Němečtí vojáci na Pražském hradě v březnu 1939

na obsazeném území vyhlášen **protektorát Čechy a Morava**. Zbytek Podkarpatské Rusi a malou část východního Slovenska obsadilo Maďarsko.

Vyhleďte gramatické chyby v německé vyhlášce. Zamyslete se nad tím, ze kterých hospodářských odvětví Němci po okupaci nejvíce těžili. ⇐ 034 ⇒ 081 Která jediná politická strana vládla na samostatném Slovensku?

Shrnutí

Na podzim 1938 ztratila ČSR po nátlaku a hrozbách evropských velmocí svá pohraniční území, která byla osídlena převážně německým, maďarským a polským obyvatelstvem. Tzv. druhá republika existovala jen krátkou dobu a byla předzvěstí německé okupace.

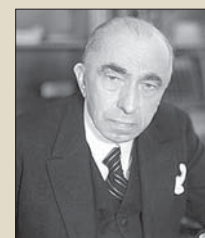

- 1 Popište politické poměry druhé Československé republiky.
- 2 Jaká byla zahraniční politika tzv. druhé republiky?
- 3 Zamyslete se nad důvody zániku Československa.

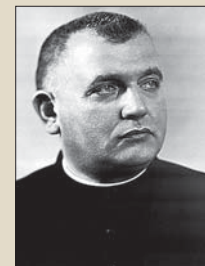
Jan Syrový

Které historické postavě je generál Jan Syrový podobný?

Emil Hácha

O Jakou významnou funkci zastával Emil Hácha před přijetím prezidentského úřadu?

Jozef Tiso

Objasněte, jakou roli hrál Jozef Tiso v březnu 1939.

1932

Velká mostecká stávka

30. 1. 1933

Nástup Adolfa Hitlera k moci

29.–30. 6. 1934

Noc dlouhých nožů

1935

Italská agrese v Etiopii

1935

Norimberské zákony

1935

Uzavření československo-sovětské smlouvy

1936

Obsazení Porýní Německem

1936

Počátek Osy Berlín – Řím – Tokio

1936–1939

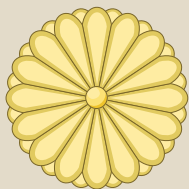
Občanská válka ve Španělsku

1937–1938

Nankingský masakr – povraždění statisiců obyvatel čínského Nankingu japonskými vojáky

12. 3. 1938

Anšlus Rakouska

Znak Japonského císařství

A – Vývoj španělské občanské války, srpen–září 1936

- město
- hlavní město
- brit. území
- franc. francouzské území
- místa frankistického odporu
- území získaná pod kontrolu frankistů od srpna do září 1936
- oblasti pod kontrolou republikánů

B – Územní expanze Japonska v letech 1905–1941

Španělský král Alfonso XIII. V roce 1931, po vyhlášení republiky ve Španělsku, byl zbaven trůnu.

NO PASARAN! – Neprojdou! (Plakát interbrigadistů bojujících proti španělským frankistům)

- město
- hlavní město
- Japonsko a jeho zisky do roku 1905
- do léta 1941
- do konce roku 1941

Japonská válečná vlajka z let 1870–1945

SVĚT VE VÁLCE 1939–1945

Počátek války a její průběh do roku 1941

Nemohu nabídnout nic než krev, dřinu, slzy a pot. Čekají nás těžké zkoušky. (...) Tážete se, jaká je naše politika? Řeknu, vést válku na moři, na souši a ve vzduchu (...) vést válku proti zruďné tyranii. Ptáte se, jaký je náš cíl? Mohu odpovědět jedním slovem: vítězství (...).

Churchillův projev, 13. května 1940

Co slibuje Winston Churchill britským občanům? Naplnila se jeho slova v praxi?

Bitva o Británii – zlomená křídla německých „orlů“

Po kapitulaci Francie zůstala v boji proti Německu jen Británie. Nový předseda britské vlády **Winston Churchill** [vinstn čerčil] dal jasně najevo odhodlání s nacisty bojovat.

Hlídní nebe nad Londýnem

(...) My necouváme (...) budeme se bít na mořích, ve vzduchu, na polích a v ulicích, na návrších. Nikdy se nevzdáme. A i kdyby byl tento ostrov podmaněn, pak by naše říše na mořích pokračovala v zápase, až z vůle Boží vystoupí Nový svět v celé své moci (...) na záchranu a osvobození starého světa.

Churchillův projev

Připouštěl Winston Churchill dobytí ostrova Němci? Pokud ano, jak by vedla Británie válku dál? Zjistěte v jiných zdrojích, kdo v době bitvy o Británii seděl na britském královském trůnu a jaký byl jeho vztah k současné královně Alžbětě II.

Winston Churchill

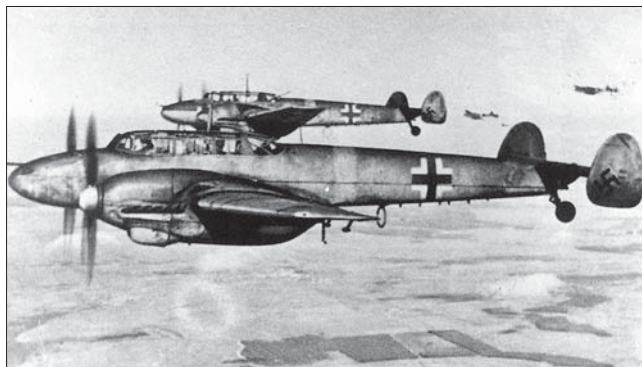
Hitler vydal rozkaz k útoku proti ostrovní říši.

Aby bylo vylodění úspěšné, byla zahájena letecká operace. Hlavní fáze **letecké bitvy o Británii** trvala od července do října 1940. Nacistům se i přes bombardování civilních cílů nepodařilo zlomit odhodlání Britů bojovat a byli poraženi. Zásahu na tom měli nejen britští, ale i polští, belgičtí a českoslovenští letci. Německo utrpělo první významnou porážku, což ovlivnilo jeho další kroky. Byly zahájeny přípravy útoku na Balkánský poloostrov a SSSR.

⇨ 033 S Jak se nazývala politika ustupování Německu?

Zamyslete se nad tím, jakou politiku reprezentoval Winston Churchill.

Vypátrejte, jak se nazýval vynález, který dokázal varovat před nepřátelskými letadly a tím z větší části zachránil Spojené království. Kde se tento přístroj využívá dnes? Vyhledejte s pomocí internetu nebo literatury, které další národy bojovaly v letecké válce o Británii na straně Britů.

Německá letadla při útoku na Británii

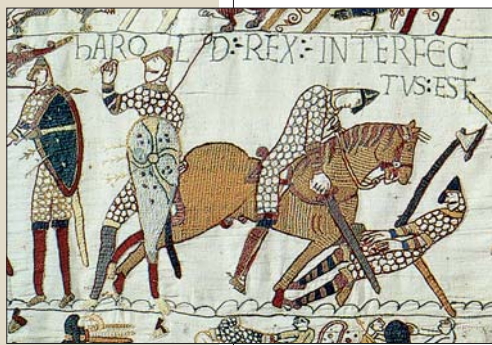

310. československá stíhací perut

František Peřina – československý letec

Najděte s pomocí jiných zdrojů příklady dalších významných československých letců z doby 2. světové války.

Dobytí Anglie v 11. století

Který Norman dobyl Anglii v 11. století?

⇨ 090 Který vojévůdce plánoval vylodění v Británii v 19. století?

Jugoslávská armáda odevzdává zbraně

Boje na Balkáně – predehra útoku proti SSSR

Válku na Balkáně zahájila Itálie. Již v roce 1939 obsadila italská vojska Albánii. V říjnu 1940 zaútočila Itálie proti Řecku, ale její tažení skončilo neúspěšně. Itálii přišlo na pomoc Německo a výsledkem tažení byla porážka a obsazení Řecka. To se stalo nástupišťem k vylodění v Africe.

V dubnu 1941 začal útok proti Jugoslávii. Zúčastnila se ho německá, italská, maďarská a bulharská vojska. Území obývané Slovinci si rozdělily Německo, Itálie a Maďarsko.

V Chorvatsku, které pohltilo Bosnu a Hercegovinu, vznikl

fašistický stát. Území Srbska a Makedonie byla částečně připojena k Maďarsku, Bulharsku a Itálii. Zbytek Srbska okupovalo Německo. V Černé Hoře byl ustaven stát ovládaný Italy. Proti okupaci byla od samého počátku vedena partyzánská válka. V čele komunistického odboje stál Josip Broz Tito. Promonarchistický odboj vedl Dragoljub Mihailović, který byl napojen na londýnský exil v čele s jugoslávským králem Petrem II.

Kterého státu patřilo Řecko na začátku 19. století? Jaký režim byl za 2. světové války nastolen v Chorvatsku? ⇒ 065 Zamyslete se nad tím, jakou podobu měl v době války vztah Srbů a Chorvatů. ⇒ 142 Najděte podobnost v nedávné minulosti. ⇐ 019, 039 Vyvodte, proč Maďaři bojovali na straně Německa.

Josip Broz Tito

I řecké ženy bojují proti Italům (plakát z roku 1940)

Vypátrejte, jaké role hrály ženy ve válce.

Dragoljub „Draža“ Mihailović [mihajlovič]

Vysvětlete s pomocí encyklopedie pojmy četník a ustašovec.

Válka v Africe – úspěšné tažení „lišky pouště“ Erwina Rommela

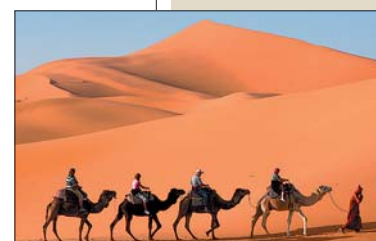
V srpnu 1940 podnikla italská vojska útok na britské pozice v Egyptě. Britské jednotky útok odrazily a přešly do protiútoků. Zničení italské armády zabránil příchod německých vojsk, tzv. **Afrikakorps**, vedených generálem **Erwinem Rommelem**. Ten britský postup zastavil. Německá a italská vojska poté zahájila novou ofenzivu. Za cíl si kladla obsazení Egypta a naftových polí na Blízkém východě.

Zhodnotte, jak si vedli italští vojáci v Řecku a severní Africe. Vysvětlete přezdívku Erwina Rommela – liška pouště. O ⇒ 058 Zjistěte, jaký byl další Rommelův osud. Se kterou událostí byl na konci života

Erwin Rommel

spojován? ⇒ 075 Na čí straně bojovali Čechoslováci? Vypátrejte, proč byli českoslovenští vojáci nazýváni tobruckými krysy. Bojoval někdo z vaší rodiny v zahraničních armádách?

Karavana v poušti

Shrnutí

První porážku utrpěli nacisté a jejich spojenci v letecké bitvě o Británii. Na kontinentě pokračovali Němci v tažení na Balkán, kde podpořili neúspěšné Italy. Proti okupaci Balkánu byla vedena partyzánská válka. Neúspěch Italů v Africe zlomila německá armáda, která zatlačila Brity až k deltě řeky Nilu.

- 1 Shrňte, jak probíhala bitva o Británii.
- 2 Který stát obsadila v roce 1939 Itálie?
- 3 Popište také s pomocí mapy M 088, mezi které státy byla rozdělena Jugoslávie.
- 4 Jak byste zhodnotili úspěch italského a německého tažení v severní Africe?

Film Tobruk

STUDENÁ VÁLKA

Věda, umění a společnost 2. poloviny 20. století

Opera v australském Sydney [sidny]

SSC Objasněte pojem uniformita [unýformita].

Je hudba z 60. let populární i dnes? Pokud ano, vysvětlete, proč tomu tak je.

Andy Warhol [endý vórhól] – Marilyn Monroe [merilin monrou]

Uveďte příklady světových osobností, které ovlivnily kulturu druhé poloviny 20. století.

Elvis Presley [elvis presli]

Výtvarné umění a architektura – uniformita a různorodost

Po 2. světové válce nevznikl žádný univerzální umělecký styl. V zemích východního bloku byl uplatňován **socialistický realismus** a k uplatnění jiných stylů docházelo postupně. V zemích demokratického světa existovala volnost a vznikla řada uměleckých stylů. Ve výtvarném umění k nim patřil např. **pop-art** a **abstraktní expresionismus** a v architektuře **urbanismus**.

Pokuste se s pomocí svých znalostí z výtvarné výchovy či s využitím jiných zdrojů vysvětlit podstatu **pop-artu** a **abstraktního expresionismu**. **S** Vypátrejte, které jihoamerické hlavní město vzniklo po vzoru **urbanismu**. **O** Napovíme vám, že k jeho založení přispěl i známý politik s česko-romským původem **Juscelino Kubitschek** [žuselínu kubíček].

Literatura a divadlo – odraz války a vývoje společnosti

Autoři literárních i divadelních her se zpočátku věnovali válce a životu během ní. Postupně se začali zabývat i problematikou tehdejší společnosti a smyslem její existence. Ve Spojených státech začala v 50. letech působit skupina spisovatelů, kteří kritizovali pokrytectví, kariérismus a další negativní jevy tehdejší společnosti. Někteří spisovatelé ze zemí východního bloku opouštěli **socialistický realismus** a začali vystupovat nejen s kritikou morálky, ale i politického útlaku. Ani v období druhé poloviny 20. století nezmizely z literární tvorby historické romány, detektivky, humoristická díla a vědecko-fantastické příběhy.

Využijte své znalosti z literatury a uveďte hlavní představitele rozhněvaných mladých mužů a tzv. beatníků [bít-níků]. Seznamte spolužáky s autory druhé poloviny 20. století, které znáte na základě vlastní četby.

Hudba, film a televize – převaha konzumu nad uměním

V hudbě se stále zřetelněji projevoval vynález elektronických hudebních nástrojů. Jejich využití se stalo typickým pro populární hudbu. V 50. letech převládal **rock and roll** [rokenrol], později **beat** [bít], **disco** [dysko] a další hudební směry. Velmi populárními se staly muzikály. Ani v tomto období nezmizela z hudební tvorby díla vážné i lidové hudby.

Velký vliv na kulturu měly od druhé poloviny 20. století film a televize. V jejich tvorbě jsou zahrnuty všechny žánry od historických velkofilmů, přes detektivky, komedie, horory a další až k nekonečným seriálům a telenovellám. Televize a film umožnily zábavu i poučení milionům lidí a současně s tím i rychlý přenos informací.

Znáte nějaký film, seriál, muzikál, skladatele či skupinu z té doby? Jak je ze svého pohledu hodnotíte? Jaké hudební směry existují dnes? **S** Využijte své znalosti z hudební výchovy a zařaďte zpěváky či skupiny k **rock and rollu**, **beatu** a **disco** stylu.

The Beatles [bítls]

New York 11. září 2001

Konflikty a ohniska napětí ve světě v současné době

V současnosti je ve světě řada oblastí, které jsou zdrojem napětí a válečných konfliktů. Vážná je situace na Blízkém východě, kde se nedaří řešit arabsko-izraelský spor tak, aby byla zároveň zaručena existence izraelského i budoucího palestinského státu.

Také v oblasti Perského zálivu se nedaří ukončit boje. Když byl v roce 1990 Kuvajt napaden Irákem, vystoupilo na jeho obranu osmnáct států pod vlajkou OSN. Bojů se zúčastnila i protichemická jednotka československé armády.

Kuvajtská nezávislost byla obnovena, ale v Iráku i nadále zůstal u moci Saddám Husajn, jenž obsazení Kuvajtu nařídil. V roce 2003 zahájilo USA a jeho spojenci, bez souhlasu OSN, vojenskou operaci, během níž obsadili Irák. Diktátor Husajn byl sesazen, zatčen a popraven, ale mír se v oblasti nepodařilo nastolit.

Další vojenskou akcí, které se zúčastnily mezinárodní jednotky, byl zásah v Afghánistánu v roce 2001. Akce následovala po teroristickém útoku na USA z **11. září 2001**. Režim podporující teroristy byl v Afghánistánu sice svržen, ovšem boje neskončily.

Hrozbou pro světový mír je také diktatura v Severní Korei, která vlastní jaderné zbraně, a rovněž Írán, podezříváný z tajného vývoje těchto zbraní. Napjatá situace je i v některých dalších státech Blízkého Východu – např. v Libyi, kde po pádu diktátora Kaddáfího v roce 2011 došlo k nové občanské válce. Ta se rozhořela též v Sýrii, jejíž část spolu s částí Iráku ovládli bojovníci z tzv. Islámského státu.

Co víte o teroristickém útoku z 11. září 2001? ⇒ **147** Vypátrejte, která teroristická organizace jej spáchala.

Pád sochy diktátora Saddáma Husajna v roce 2003 v Bagdádu

Problémy, které trápí svět – chudoba, ekologie, terorismus

Mezinárodní společenství se snaží odstraňovat chudobu, zlepšovat životní prostředí, zastavit obchod s drogami, likvidovat nevy léčitelné choroby, ukončit válečné konflikty, dodržovat lidská práva atd. I když byla přijata řada dohod, dochází ve světě stále k válečným konfliktům, k poškozování životního prostředí a prohlubují se rozdíly mezi bohatými a chudými státy.

Možnosti řešení nejpálčivějších problémů dočasně znesnadnila i **hospodářská a finanční krize** v roce 2008, jež se z USA rozšířila do celého světa. Sociální napětí dané poklesem výroby zboží a nezaměstnaností využívali političtí extremisté i teroristé.

Ve kterých zemích dochází k největším ekologickým škodám? Ve kterých oblastech probíhají nejčastěji teroristické útoky? Znáte některé ekologické nebo humanitární společnosti?

Shrnutí

Po pádu železné opony a konci studené války se otevřel prostor pro mezinárodní uvolnění a politickou, vojenskou i hospodářskou spolupráci. Ke změnám došlo i na mapě světa a řada států se rozpadla. Přes úsilí mezinárodního společenství se nepodařilo odstranit závažné problémy, které vyvolávají napětí, konflikty a terorismus.

- 1 Jaké jsou podle vás největší světové problémy?
- 2 Kde jsou v současnosti ohniska napětí a nebezpečí válečných konfliktů?

Urychlovač částic ve Weizmannově [vajcmanově] institutu věd v Izraeli

Foto z vojenské operace Pouštní bouře, zacílené v letech 1990–1991 proti Iráku

Kjótský protokol je protokol k Rámcové úmluvě OSN o klimatických změnách. Průmyslové země se v něm zavázaly snížit emise skleníkových plynů o 5,2 %.

Ropná katastrofa v moři

